

LBRIS

We know
books

F. M. DOSTOIEVSKI

Crimă și pedeapsă

Traducere de Ștefana Velisar Teodoreanu și
Isabella Dumbravă

Prefață de Lucian Pricop

Note de Ion Ianoși

EDITURA CARTEX 2000

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

DOSTOEVSKII, FEDOR MIHAILOVICH

Crimă și pedeapsă / F.M. Dostoievski; trad. de Ștefana Velisar Teodoreanu și Isabella Dumbravă; pref. de Lucian Pricop.

București: Cartex 2000, 2024

ISBN 978-606-091-179-1

I. Velisar Teodoreanu, Ștefana (trad.)

II. Dumbravă, Isabella (trad.)

III. Pricop, Lucian (pref.)

821.161.1

Pentru comenzi și informații, vă rugăm să ne contactați la:

- Tel./fax: 021/323.41.30; 021/323.00.76
- Tel.: 0745.069.898; 0729.951.763
- www.edituracartex.ro
- e-mail: comenzi@edituracartex.ro
- e-mail: comanda.cartex@gmail.com
- O.P. 4, C.P. 184, București

CUPRINS

Psihologia crimei în romanul dostoievskian 9

CRIMĂ ȘI PEDEAPSĂ

Partea întâi 13

Partea a doua 95

Partea a treia 196

Partea a patra 277

Partea a cincea 354

Partea a șasea 427

Epilog 515

Note explicative 531

PARTEA ÎNTÂI

I

Într-una din zilele dogoritoare de la începutul lunii iulie, un tânăr ieși pe înserate din cămăruța în care sta cu chirie la niște locatari din ulicioara S. Și, ajuns în stradă, se îndreptă încet și oarecum nehotărât spre podul K.

Pe scară avusese noroc să se strecoare fără a se întâlni cu gazda. Cămăruța lui se afla la mansarda unei clădiri înalte, cu patru etaje, și semăna mai degrabă cu un dulap decât cu o odaie. Iar gazda care-i închiriasse această chilie, cu masa și curățenia în preț, locuia cu câteva trepte mai jos, într-un apartament separat. De câte ori ieșea din odaie, tânărul era nevoit să treacă prin fața bucătăriei, a cărei ușă era mai întotdeauna larg deschisă spre scară, și, de fiecare dată, avea o senzație bolnăvicioasă de teamă, de care îi era rușine și care îl făcea să se încrunte. Era dator vândut gazdei și se temea să dea ochii cu ea.

Nu că ar fi fost laș sau sfios din fire, dimpotrivă, dar de la o vreme se afla într-o stare de încordare și iritare nervoasă vecină cu ipohondria. Se închisese în el însuși și se izolase într-atâta de toată lumea, încât ajunsese să se teamă nu numai de întâlnirea cu gazda, dar de orice relații cu oamenii. Îl copleșea sărăcia, deși în ultima vreme nici aceasta nu-l mai apăsa. Nu-și mai vedea deloc de ocupațiile zilnice, mai mult chiar: nici nu voia să mai știe de ele. De fapt, nu se temea câtuși de puțin de gazdă, orice planuri ar fi clocit împotriva lui. Dar decât să se oprească pe scară, să asculte tot soiul de nerozii

despre acele nimicuri ale vieții de toate zilele, de care nu se sinchisea, și să audă cererile insistente de a achita chiria, amenințările, văicărelile ei, iar el să se scuze, să mintă, căutând să scape – nu, mai bine să se strecoare ca o pisică pe scară și s-o șteargă neobservat.

De altminteri, de astă dată, după ce ajunsese în stradă, el singur se miră de teama lui de a-și întâlni creditoarea.

„Când te gândești ce faptă pun eu la cale, și să-mi fie frică de asemenea fleacuri! se gândi el, zâmbind ciudat. Hm... da... Totul, totul e în mâinile omului și el lasă totul să-i scape numai și numai din pricina lașității... asta este o axiomă... Sunt curios să știu: de ce anume se tem mai tare oamenii? Să facă un pas nou, să rostească un cuvânt nou, nemairostit, de asta se tem ei mai tare!... Dar văd că am început să trângesc... și de aceea nu fac nimic, pentru că trângesc! S-ar putea însă să fie tocmai pe dos: trângesc fiindcă nu fac nimic. Am ajuns un palavragiu în luna asta din urmă, de când tot zac zile întregi în ungherul meu și mă gândesc la... fantasmagorii! la să vedem pentru ce am pornit-o la drum? Sunt eu în stare să fac *asta*? Să fie *asta* ceva serios? Nu, nu este deloc serios. E numai un joc al închipuirii, cu care caut să mă amănesc: o nălucire! Da, s-ar putea să nu fie decât o nălucire!“

Afară era o căldură copleșitoare, zăpușeală, lumea se înghesuia pe trotuare, pretutindeni se zăreau grămezi de var, de cărămizi, schele, praf, și peste tot domnea acea putoare specifică din timpul verii, binecunoscută oricărui locuitor al Petersburgului, căruia nu-i da mâna să-și închirieze o vilă la țară; acestea toate impresionară neplăcut nervii și așa destul de zdruncinați ai tânărului. Duhoarea nesuferită a crâșmelor, foarte numeroase în acea parte a orașului, și bețivii, pe care-i întâlnea la tot pasul, deși era zi de lucru, întăreau coloritul trist și respingător al priveliștii. O clipă, trăsăturile fine ale tânărului oglindiră un sentiment de adânc dezgust. Era deosebit de frumos: înalt, cu trup subțire și mlădios, avea ochi negri, splendizi, și părul blond-închis. El făcu doi, trei pași, apoi căzu într-o adâncă visare, sau mai bine zis, într-un fel de toropeală; mergea înainte fără să vadă nimic în jurul lui și, de altfel, nici nu voia să vadă. Din când în când numai mormăia câte ceva, căci, după cum recunoscuse el singur mai înainte, luase obiceiul să monologheze. Totodată era

conștient de faptul că gândurile i se încurcau uneori și că era grozav de slăbit: de două zile nu mâncase aproape nimic.

Era atât de prost îmbrăcat, încât altul în locul lui, fie chiar un om deprins cu haine mizere, desigur că s-ar fi rușinat să iasă în stradă, ziua, cu astfel de zdrențe. De altfel, cartierul era atât de sărăcăcios, încât ar fi fost greu să se mire cineva de orice fel de straie. Vecinătatea pieței Sennaia, numeroasele localuri dubioase și populația, alcătuită aproape numai din lucrători, mici meseriași, îngrămădită în străzile și ulicioarele acestui cartier din centrul Petersburgului, scoteau uneori la iveală, împetrițând decorul, figuri atât de stranii încât nu te mai putea mira să întâlnești una cât de ciudată. Iar în sufletul tânărului nostru se adunase atâta amar de dispreț, atâta ură, încât, în pofida sensibilității sale exagerate, caracteristică la acea vârstă, nu se rușina câtuși de puțin de zdrențele pe care le purta. Altceva ar fi fost dacă s-ar fi întâlnit cu prietenii sau cu colegii de altădată, pe care, în genere, îi ocolea... Cu toate acestea, când un bețiv – care, cine știe din ce pricină și încotro, era dus în clipa aceea pe stradă într-o harabă cu un cal uriaș de povară – îi strigă: „Hei, tu, pălărier neamț!“, răcnind cât îl ținea gura și arătându-l cu degetul, tânărul se opri locului și duse mâna la pălărie cu un gest febril. Era un țilindru cumpărat de la Timmerman, dar ponosit, decolorat, numai găuri și pete, fără boruri și strâmbat caraghios într-o parte. Și îl cuprinse nu rușinea, ci un sentiment cu totul diferit, aproape de spaimă.

„Eram sigur, îngăimă el, zăpăcit, eram sigur! Nici nu se putea ceva mai rău! O prostie ca asta, un fleac fără însemnătate poate strica toate socotelile! Da, pălăria asta prea bate la ochi... E ridicolă și tocmai de aceea bate la ochi... La zdrențele mele s-ar potrivi o șapcă, și chiar una pleoștită și veche, în orice caz nu bazaconia asta. Nimeni nu poartă astfel de pălării; asta atrage atenția de la o poștă și cine o vede o dată n-o mai uită... da, o ține minte, i se întipărește în cap, și asta poate fi un indiciu care să te trădeze. Într-o asemenea împrejurare trebuie să fii cât mai șters, să treci cât mai neobservat... Amănuntele sunt foarte importante, da, da, amănuntele!... Ele te dau întotdeauna de gol și strică totul...“

Nu avea mult de mers; știa până și câți pași avea de făcut din poarta casei lui până acolo: exact șapte sute treizeci. Într-o zi

numărase pașii, pe vremea când visa numai despre acest lucru. Pe atunci, el însuși nu credea că ar putea înfăptui acest vis, ci doar se lăsa ațâțat de îndrăzneala lui monstruoasă și atrăgătoare totodată. De atunci trecuse o lună, începuse să vadă lucrurile altfel; și cu toate monologurile biciuitoare despre șovăiala și neputința lui, se obișnuise totuși, fără voie, să privească visul „monstruos” ca pe ceva cu puțință de împlinit, deși tot se îndoia că ar fi în stare să-l înfăptuiască. De fapt, se ducea acum să facă o *repetiție* a acțiunii sale, și emoția creștea în el cu fiecare pas.

Tremurând nervos, cu inima pierită, se apropie de o casă enormă, care cu o latură dădea spre canal, iar cu cealaltă spre strada X. Era o casă de raport, alcătuită din apartamente mici, locuite de tot soiul de meseriași – croitori, tâmplari, bucătărese, niște nemți, domnișoare fără ocupație precisă, mici funcționari etc. Oamenii care intrau și ieșeau mișunau sub cele două bolți și în cele două curți interioare ale imobilului. Casa avea trei sau patru portari. Tânărul fu încântat de faptul că nu se întâlnise cu nici unul și izbuti să se strecoare neobservat pe poartă și pe scara din dreapta – o scară îngustă și întunecoasă, „de serviciu”; dar toate acestea le știa mai dinainte, le studiasse de mult, și ambianța îi convenea: în bezna care domnea pe scară nu erau de temut nici privirile cele mai iscoditoare. „Dacă de pe acum mi-e frică, ce-ar fi dacă aș veni *într-adevăr* aici pentru ceea ce vreau să fac?”... se întrebă el fără voce, urcând la etajul trei. Acolo, drumul îi fu tăiat de niște hamali, foști soldați, care scoteau mobilele dintr-o locuință. Știa că apartamentul era ocupat de un funcționar neamț, familist. „Așadar, neamțul se mută, și la etajul trei, pe scara și pe palierul acesta nu va mai rămâne câțva timp alt locatar decât bătrâna. E bine de știut... pentru orice întâmplare...”, se gândi el din nou și sună la ușa bătrânei. Soneria țârâi atât de slab, de parcă ar fi fost de tinichea, nu de aramă. Aproape toate soneriile din apartamentele unor astfel de case sună la fel. Dar, de când nu mai fusese pe acolo, tânărul nostru îi uitase sunetul, și acum clinchetul acesta ciudat îi aminti parcă ceva, îl făcu să-și închipuie clar... și tresări: nervii îi erau foarte slăbiți. Peste puțin, ușa se întredeschise și, prin crăpătura îngustă, locatara scrută cu vădită neîncredere pe noul venit; numai ochii îi străluceau în întuneric. Văzând lume multă pe scară, femeia prinse inimă și deschise ușa.

Tânărul trecu pragul unui antrețel întunecos, despărțit în două de un paravan care ascundea o bucătărie minusculă. Tăcută, bătrâna se înfipse în fața lui și-l privea cercetător. Era de vreo șaizeci de ani, mărunțică, uscățivă, cu un nas ascuțit și niște ochișori ageri, plini de răutate. Era cu capul gol, iar părul bălan, presărat ici-colo cu fire cărunte, era uns din belșug cu ulei. Gâtul, lung și subțire, ca o labă de găină, și-l înfășurase într-o cârpă de flanelă, iar pe umeri, cu toată zăpușeala, i se bălângănea o scurteică de blană, ponosită și decolorată. Bătrâna tușea și icnea întruna. Pesemne că tânărul îi aruncase o privire ciudată, căci aceeași neîncredere de mai înainte i se citi o clipă în ochi.

– Sunt Raskolnikov, student. Am fost la dumneavoastră acum o lună, se grăbi el să îngâne, înclinându-se ușor, fiindcă își amintise că trebuie să fie cât mai amabil.

– Știu, maică, știu, îmi amintesc foarte bine că ai mai fost pe aici, zise bătrâna răspicat, fără să-și dezlipească privirea cercetătoare de pe obrazul lui.

– Da... și am venit pentru o treabă de același fel... urmă Raskolnikov, surprins și tulburat de neîncrederea bătrânei.

„Poate că așa e de felul ei, dar nu mi-am dat seama rândul trecut”, se gândi el cu un sentiment neplăcut.

Bătrâna tăcea, stând parcă în cumpănă, apoi se dădu mai de o parte și-i arătă ușa care da înspre odaie, făcându-i loc să treacă.

– Intră, maică.

Odaia în care pătrunse tânărul avea tapet galben, perdele de muselină, mușcate la ferestre și, în clipa aceea, era luminată din plin de razele soarelui asfințit. „Și *atunci*, soarele o să lumineze tot așa!”... Îi trecu involuntar prin minte, în timp ce-și rotea grăbit privirea prin odaie, ca să studieze și să memoreze, pe cât era cu puțință, așezarea lucrurilor. Camera nu avea însă nimic deosebit. Mobila de lemn galben, foarte veche, era alcătuită dintr-un divan cu spătar uriaș, o masă ovală în fața divanului, o toaletă cu oglinjoară între cele două ferestre, câteva scaune înșirate de-a lungul pereților și două-trei poze ieftine, în rame galbene, reprezentând niște domnișoare nemțoaice cu porumbei în mâini. Asta era tot. În colț, în fața unei icoane mici, ardea o candelă. Era foarte curat: și mobila și podelele erau lustruite, totul strălucea. „Munca Lizavetei”, se gândi

tânărul. În toată locuința nu ai fi putut găsi un fir de praf. „Numai la văduvele bătrâne și răutăcioase se vede asemenea curățenie“, urmă el în gând și se uită cu coada ochiului, cu curiozitate, la perdeluța de stambă care ascundea ușa spre cea de-a doua odăiță. În această odăiță, în care el nu pătrunsese niciodată, se aflau patul bătrânei și scrinul. Apartamentul nu avea decât aceste două încăperi.

– Ce dorești? întrebă cu asprime bătrâna, intrând în odaie și proptindu-se, ca și mai înainte, în fața lui, ca să-l poată privi drept în ochi.

– Am adus un amanet, iată-l!

Raskolnikov scoase din buzunar un ceas bătrânesc, plat, de argint. Pe capacul din spate era gravat globul terestru. Lanțul era de oțel.

– Păi și sorocul celui-lalt a trecut. Sunt trei zile de când a trecut luna.

– Am să vă plătesc dobânda pe încă o lună; vă rog să mai așteptați.

– Dacă vreau – aștept, dacă nu – vând chiar azi amanetul, cum mi-o plăcea!

– Cât îmi dați pe ceas, Aleona Ivanovna?

– Numai fleacuri aduci, maică, fleacuri, mai-mai că nu am ce da pe ele. Rândul trecut ți-am dat pe inel două bumăști, și cu o rublă și jumătate poți cumpăra unul nou de la giuvaergiu.

– Dați-mi patru ruble pe ceas, am să-l răscumpăr, este o amin-tire de la tatăl meu. În curând trebuie să capăt niște bani.

– O rublă și jumătate cu dobânda înainte, dacă vrei.

– O rublă și jumătate! exclamă tânărul.

– Cum dorești...

Și bătrâna îi întinse ceasul. Tânărul îl luă, furios, gata să plece; dar se răzgândi: își aduse aminte că nu avea unde se duce și că nu venise pentru bani.

– Dați-mi banii! făcu el grosolan.

Bătrâna vârî mâna în buzunar să scoată cheile și trecu în odaia de alături, după perdea. Rămas singur în mijlocul încăperii, Raskolnikov, foarte atent, trăgea cu urechea, urmărind-o în gând. O auzea pe bătrână descuind scrinul. „Probabil sertarul de sus, cumpăni el. Cheile, așadar, le poartă totdeauna în buzunarul drept... O singură

legătură, pe un inel de oțel... Este una de trei ori mai mare decât celelalte, și e dințată; asta nu poate fi de la scrin... Trebuie să mai fie o cutie sau o lădiță... Da, da, asta-i interesant de știut. Toate lădițele au asemenea chei... De altfel, ce ticăloșie...”

Bătrâna se înapoie.

– Ține, maică: dacă socotim dobânda zece copeici de rublă pe lună, pentru o rublă și jumătate, pe o lună înainte, face cincisprezece copeici. Pentru cele două ruble de rândul trecut, socotind la fel, trebuie să capăt douăzeci de copeici. Asta face cu totul treizeci și cinci de copeici, așa că mai ai de primit pentru ceas o rublă și cincisprezece copeici. Na, ține-le!

– Cum? Am ajuns la o rublă și cincisprezece copeici?

– Taman atâta.

Raskolnikov, fără să mai discute, luă banii. Se uita țintă la bătrână și nu se grăbea să plece, ca și cum ar fi vrut să mai spună sau să mai facă ceva, nici el nu știa ce anume...

– Zilele acestea s-ar putea să vă mai aduc ceva, Aleona Ivanovna... ceva bun... de argint... o tabacheră... trebuie numai s-o iau de la un prieten... și tăcu, încurcat.

– Om mai vorbi când ai aduce-o, maică.

– Rămâneți cu bine... Dumneavoastră tot singurică sunteți acasă... surioara lipsește? întrebă el cât mai nepăsător, ieșind în antrețel.

– Ce treabă ai cu ea?

– Nimic deosebit. Am întrebat și eu așa, într-o doară. Și dumneavoastră, gata... Rămâneți cu bine, Aleona Ivanovna!

Tânărul părăsi locuința, foarte tulburat. Și această tulburare sporea cu fiecare clipă. Pe scară se opri de câteva ori, ca și cum l-ar fi mirat ceva pe neașteptate. În sfârșit, ajuns în stradă, exclamă: „O, Doamne! Ce dezgustător!... Se poate ca eu... Nu, nu, este o prostie, o absurditate! adăugă el cu hotărâre. Cum a putut să-mi treacă prin minte o idee atât de monstruoasă? De ce infamie sunt capabil? Esențial este că e o infamie, o ticăloșie, e mârșav, mârșav!... Și eu, o lună întreagă...”

Dar nici cuvintele, nici exclamațiile nu-i puteau exprima emoția. Senzația aceea de nemărginit dezgust, care-l apăsase și-l tulburase încă de la venire, ajunsese la paroxism, era de-o intensitate atât de

violentă, încât nu mai știa ce să facă să scape de acest chin. Mergea pe trotuar, clătînându-se ca un om beat, fără să vadă trecătorii, lovindu-se de ei, și nu se dezmetici decât în altă stradă. Se uită primprejur și văzu că se află în dreptul unei cârciumi, un fel de hrubă, a cărei scară începea de-a dreptul din stradă. În clipa aceea, doi bețivi ieșiră pe ușă și, sprijinindu-se unul pe celălalt și înjurându-se unul pe altul, începură să urce scara. Fără să stea pe gânduri, Raskolnikov coborî în beci. Niciodată nu intrase într-o cârciumă, dar acum i se învârtea capul și-l mai chinuia și o sete arzătoare. Avea o poftă de o bere rece, cu atât mai mult cu cât trecea neașteptata lui slăbiciune pe seama foamei. Se așeză într-un colț întunecos și murdar, la o masă slinoasă, ceru o sticlă cu bere și sorbi cu nesat primul pahar. Numai decît își simți inima mai ușoară și mintea mai limpede. „Fleacuri! se gândi el plin de încredere. N-avea nici un rost să mă simt rușinat! E o slăbiciune fizică, nimic mai mult! Un singur pahar de bere, o bucată de pesmet și mintea se luminează, gândurile se limpezesc, intențiile se precizează! Ptiu, cât de neînsemnate sunt toate!“... Dar în pofida acestui scuipat plin de dispreț, se înviorase, eliberat parcă dintr-o dată de o povară îngrozitoare, și îi privea prietenos pe cei ce se aflau în cârciumă. Și totuși, chiar în clipa aceea, simțea nelămurit că pornirea aceasta de a interpreta lucrurile în bine era și ea ceva bolnăvicios.

În cârciumă rămăsese lume puțină. În afară de cei doi bețivi cu care se întâlnise pe scară, un grup întreg – vreo cinci bărbați și o femeie, unul dintre ei cu o armonică – părăsi localul. După plecarea lor se făcu liniște, și localul deveni mai spațios. Nu se mai afla în sală decât un cetățean cam afumat, târgoveț, după înfățișare, care ședea în fața unei sticle de bere, și tovarășul lui, un individ gras, de statură uriașă, cu barbă căruntă și cojoc lung. Acesta se întrecuse cu băutura și ațipise pe bancă; în răstimpuri, ca prin somn, își desfăcea brațele, pocnea din degete, își sălta partea de sus a trupului, fără să se ridice de pe laviță, și tot îngâna un cântecel nerod, cercând – cu tot dinadinsul – să-și amintească urmarea...

Of, un an, bătut pe multe,

Soața mi-am iubit...

Of, un an...

sau, trezit din buimăceală, îngăima:

M-am tot dus pe o străduță

Și-am găsit fosta-mi drăguță...

Nimeni însă nu-i împărțase veselia; până și tovarășul lui îl asculta tăcut, privind toate aceste explozii de voioșie cu dușmănie și neîncredere. În afară de aceștia doi, mai era un mușteriu, un fost slujbaş, după înfățișare. Ședea la o altă masă, cu sticla în față, sorbind rar băutura și privind în jur. Omul acesta părea și el frământat de ceva.

II

Raskolnikov nu era obișnuit cu lumea și, după cum am mai spus, fugea de oameni, mai ales în ultima vreme. Acum, însă, se simțea atras de ei. În sufletul lui se petrecea ceva nou parcă, și totodată se trezea în el nevoia de a fi printre oameni. Ultima lună, plină de tristețe, de încordare și de apăsătoare neliniște îl obosise atât de mult, încât dorea să răsuflă măcar o clipă într-alt mediu, oricare ar fi fost, și de aceea, cu toată murdăria ce-l înconjura, rămase cu plăcere în cârciumă.

Cârciumarul nu sta în sală, dar intra mereu în local, coborând dintr-altă încăpere pe o scară interioară, așa că i se vedeau mai întâi cizmele elegante unse cu dohot, cu căptușeală roșie răsfrântă peste carâmb. Purta o podiovcă și o jiletcă de atlas negru, neînchipuit de soioasă; cravată nu avea, iar obrazul lui părea uns cu ulei, ca un lacăt de fier. La teighea stătea un băiețandru de vreo paisprezece ani; altul, mai mic, servea mușterii. Pe teighea se zăreau niște castraveți tăiați mărunt, felii mici de pește și pesmeți de pâine neagră; toate acestea răspândeau un miros greu. Aerul era înăbușitor, aproape de nesuferit; duhnea atât de puternic a băătură, încât te puteai îmbăta numai de duhoare după cinci minute petrecute acolo.

Se întâmplă uneori în viață să întâlnești oameni cu desăvârșire necunoscuți care te interesează nitam-nisam de la prima vedere, mai înainte chiar de a fi schimbat o vorbă cu ei. Această impresie o făcu asupra lui Raskolnikov acel mușteriu care ședea singur la masă și părea un fost slujbaş. Mai târziu, amintindu-și de această primă impresie, o luă drept presimțire. Se uita mereu la el, poate din pricină că și omul îl privea stăruitor și părea dornic să intre în vorbă. Pe toți

ceilalți din local, cu cârciumar cu tot, slujbașul acesta îi privea cu nepăsare, ba chiar plictisit și cam de sus, ca pe niște oameni inferiori ca situație și cultură, cu care nu ai ce vorbi. Omul acesta era trecut de cincizeci de ani, de statură mijlocie, îndesat, cu părul cărunț și o chelie mare; avea obrazul buhăit și gălbejit, aproape verzui, de bețiv inveterat, cu pleoapele umflate de sub care străluceau niște ochișori roșii, mici ca două crăpături, dar plini de vioiciune; ceea ce te izbea în înfățișarea lui era că în acei ochi inteligenți, cu privirea plină de bun-simț, se aprindeau uneori licăriri de exaltare vecină cu nebunia. Era îmbrăcat într-un frac negru, vechi, jerpelit și fără nasturi; unul singur se mai ținea, cu care își încheiase haina, voind, pesemne, să păstreze buna-cuviință. Jiletca de nanchin lăsa să se vadă un plastron mototolit, murdar, pătat de băutură. Ca toți slujbașii, nu purta barbă, însă obrații lui nu mai fuseseră bărbierii de multe zile, așa încât erau năpădiți de țepi deși, cenușii. Până și mișcările lui păstrau ceva din gravitatea funcționarească. Părea însă tulburat: își ciufulea părul și, uneori, parcă pradă unei nemărginite tristeți, își sprijinea pe masa udă și năclăită coatele rupte și-și lăsa capul în palme. În sfârșit, omul se uită țintă la Raskolnikov și-i spuse cu glas tare, răspicat:

– Pot să-mi permit, stimate domn, să intru în vorbă cu domnia voastră? Căci sub haina modestă, ochiul meu încercat recunoaște în persoana dumneavoastră un om cult și neobișnuit cu băutura. Eu am prețuit întotdeauna cultura îmbinată cu sentimentele înalte, de altminteri sunt consilier titular. Mă numesc Marmeladov, consilier titular. Îmi îngăduiți întrebarea: ați fost funcționar?

– Nu, eu studiez... răspunse tânărul; oarecum surprins de tonul ciudat, pompos al interlocutorului său și de faptul că îi vorbea așa, de-a dreptul.

Și cu toate că numai cu câteva clipe în urmă simțise în treacă dorința de a se apropia de oameni, oricine ar fi ei, la primul cuvânt ce-i fu adresat se trezi în el vechea senzație neplăcută de enervare și de zgust pe care o simțea de câte ori un străin intra sau numai încerca să intre în vorbă cu el.

– Așadar, sunteți student, sau ați fost student! exclamă funcționarul. Eram sigur! Experiența, stimate domn, vechea mea experiență! și, mulțumit de sine, își atinse fruntea cu degetul. Ați fost student sau v-ați ocupat în general de chestiuni științifice! Permiteți...

El se sculă, clătînându-se pe picioare, își luă sticluța și paharul și se așeză pieziș la masa lui Raskolnikov. Era afumat, dar vorbea destul de vioi și chiar emfatic, numai din când în când se încurca nițel sau lungea frazele. Se repezise spre Raskolnikov cu atâta aviditate de parcă nici el, de o lună întreagă, nu mai vorbise cu nimeni.

– Stimate domn, începu Marmeladov aproape solemn, sărăcia nu este un viciu, acesta este un adevăr. Mai știu, și asta nu este mai puțin adevărat, că nici beția nu este o virtute. Dar mizeria, stimate domn, mizeria este un viciu. În sărăcie mai păstrăm încă noblețea sentimentelor înnăscute. În mizerie însă, nu le mai păstrează nimeni și niciodată. În mizerie, omul nici nu este măcar alungat din societatea umană cu bățul, ci măturat cu târnul, ca să fie și mai umilitor. Și pe bună dreptate, fiindcă în mizerie, chiar eu, cel dintâi, sunt gata orișicând să mă insult pe mine însumi. De aici – cârciuma! Stimatul meu domn, acum o lună de zile domnul Lebeziatnikov a bătut-o pe soția mea și soția mea nu-i de teapa mea! Pricepeți? Și apoi, permiteți-mi să vă întreb, așa, din pură curiozitate: ați avut vreodată ocazia să vă petreceți noaptea pe Neva, în șlepurile cu fân?

– Nu, n-am avut acest prilej, răspunse Raskolnikov. Ce sunt aceste șleपुरi?

– Ei bine, eu vin de acolo, de cinci nopți acolo dorm...

Omul își umplu paharul, îl dădu pe gât și căzu pe gânduri.

De hainele lui și în păr se prinseseră, într-adevăr, ici-colo fire de iarbă uscată. După cât se vede, de cinci zile nu se dezbrăcase și nu se spălase. Îi erau murdare mai ales mâinile, roșii, unsuroase, cu unghiile îndoliate.

Toată sala asculta vorbele lui, deși nu cu prea multă atenție. Băieții începură să chicotească în dosul tejghelei. Cârciumarul coborî din odaia de sus, pesemne înadins ca să asculte ce va spune „măscăriciul”, și se așeză deoparte, căscând alene, cu ifos. Marmeladov părea binecunoscut prin partea locului. De altminteri, și felul lui de a vorbi, pompos, îl căpătase desigur în urma numeroaselor discuții cu diverșii necunoscuți pe care-i întâlnea prin cârciumi. La unii bețivi acest obicei ajunge o necesitate, mai ales la bețivii care acasă la ei sunt ținuți din scurt, cu asprime. Și tocmai de aceea, în societatea tovarășilor de chef ei parcă încearcă mereu să se justifice și, dacă se poate, să trezească chiar stimă.

– Măscăriciule! zise tare cărciumarul. De ce nu muncești, de ce nu te duci la slujbă, dacă ești funcționar?

– De ce nu mă duc la slujbă, stimatul meu domn? răspuse Marmeladov, adresându-se lui Raskolnikov, ca și cum acesta i-ar fi pus întrebarea. Pentru ce nu mă duc la slujbă? Credeți oare că nu mă doare inima că mă târăsc fără rost ca un vierme în țărână? Oare n-am suferit eu când, acum o lună, domnul Lebeziatnikov a snopit-o în bătaie pe soția mea, iar eu zăceam beat – n-am suferit eu oare? Permiteți, tinere, vi s-a întâmplat vreodată... hm... de pildă, să cereți un împrumut fără nici o speranță?

– Mi s-a întâmplat... adică, cum fără nici o speranță?

– Cu desăvârșire fără speranță, știind dinainte că nu vă veți alege cu nimic. De pildă, știți cât se poate de bine că cutare cetățean, loial și folositor societății, pentru nimic în lume n-o să vă dea bani, căci, permiteți-mi să vă întreb, de ce vi i-ar da? Știe prea bine că nu-i va mai vedea niciodată. Din milă? Dar domnul Lebeziatnikov, care e la curent cu ideile noi, ne-a explicat deunăzi că, în vremea noastră, mila este interzisă chiar de știință și că se obișnuiește acest lucru în Anglia, unde se aplică economia politică. Și atunci, dați-mi voie să vă întreb, pentru ce mi-ar da bani? Și, uite, cu toate că știi dinainte că n-are să-ți dea nimic, totuși te duci și...

– La ce bun să te mai duci? îl întrerupse Raskolnikov.

– Păi, dacă nu ai la cine, dacă nu ai unde să te duci? Căci orice om trebuie să aibă măcar un loc pe lume unde să se poată duce! Fiindcă vine o clipă când îți trebuie neapărat o ieșire... Când propria mea fiică s-a dus pentru cea dintâia oară cu condicuța, atunci m-am tot dus și eu... (știți, fie-mea are condicuță...), adăugă el, în paranteză, aruncând o privire cam neliniștită tânărului. Nu-i nimic, stimat domn, nu-i nimic! se grăbi să declare numaidecât, cu liniște prefăcută, în timp ce băieții de la tejghea pufneau de râs și însuși cărciumarul surădea. Nu-i nimic! Nu mă rușinez când văd că lumea dă din cap, fiindcă lucrul e cunoscut de toți, și tot ce este ascuns se dă în vileag; iar toate acestea nu mai trezesc în sufletul meu dispreț, ci smerenie. Fie și așa! „Iată omul!” Permiteți, tinere: ați putea dumneavoastră... Dar nu, trebuie să exprim în cuvinte mai tari, mai plastice, nu – ați putea, ci – ați îndrăzni, uitați-vă acum la mine, să afirmați că nu sunt un porc?

Tânărul nu răspuse.

– Bine, urmă grav oratorul, căutând să ia un aer cât mai demn cu puțință și așteptând să se stingă în odaie chicoteala stărnită de vorbele lui. Fie, sunt un porc, dar ea e o cucoană! Eu sunt un animal, dar Katerina Ivanovna, soția mea, este o persoană cultă și fiică de ofiter de stat-major. Fie, eu sunt un ticălos, dar dânsa are un suflet mare, plin de sentimente nobile, este o persoană cu educație. Și cu toate acestea... o, dacă i-ar fi milă de mine! Bunul meu domn, bunul meu domn, trebuie doar ca omul să aibă măcar un singur locșor unde să găsească milă! Katerina Ivanovna, însă, cu toate că e o doamnă plină de mărinimie, este nedreaptă... și, cu toate că îmi dau seama singur că atunci când mă trage de păr o face din bunătatea inimii dumisale (căci, repet fără să mă rușinez, nevasta mea mă trage de păr, tinere, stăruie Marmeladov cu un aer și mai demn, auzind aceleași chicoteli), dar, Doamne, ce s-ar întâmpla dacă măcar o dată s-ar îndura... Dar, nu! Nu! Toate acestea sunt vorbe zadarnice și nu face să mai vorbim! Ce să mai vorbim!... Căci nu o singură dată am avut ce mi-am dorit și nu o dată i-a fost milă de mine, dar... așa sunt eu, sunt o brută.

– Ba bine că nu! spuse cărciumarul, căscând.

Marmeladov izbi hotărât cu pumnul în masă.

– Așa sunt eu! Știți dumneavoastră, domnul meu, că eu i-am băut până și ciorapii? Nu pantofii, căci asta poate că ar părea mai firesc, dar ciorapii! I-am băut ciorapii! I-am băut și șalul din lână de angora, șaluțul care i-a fost dăruit demult, șaluțul care era numai al ei și nu al meu! Locuim într-o magherniță friguroasă, și în iarna asta ea a răcit și a început să scuipe sânge. Avem trei copilași. Katerina Ivanovna muncește din zori până în seară – freacă, spală, curăță copilașii, fiindcă din tinerețe a fost învățată cu curățenia; și are pieptul slab, e predispusă la oftică, și eu simt toate acestea. Credeți poate că nu le simt? Și cu cât beau mai mult, cu atât simt mai tare. Tocmai de aceea beau, fiindcă băutura mă face să simt și să compătimesc... Beau, ca să sufăr mai tare! și, cuprins parcă de deznădejde, omul își plecă fruntea pe masă. Tinere! urmă el, ridicându-și din nou capul. Pe chipul dumatilă citesc o oarecare durere. Am citit-o de cum ai intrat și de aceea ți-am vorbit numaidecât. Căci, spunându-ți povestea vieții mele, n-am făcut-o ca să mă condamn la stălpul infamiei în